

Edyta Tkaczyk

Wydział Nauk Prawnych, Administracji i Bezpieczeństwa

Menedżerska Akademia Nauk Stosowanych w Warszawie

ORCID: 0000-0001-9831-6430

edytatkaczyk13@wp.pl

Bezpieczeństwo państwa w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Refleksje nad dobrem chronionym

Streszczenie

W artykule przeprowadzono analizę bezpieczeństwa państwa w kontekście Konstytucji RP z 1997 roku, stosując adekwatne do reprezentowanej dyscypliny metody badawcze. Wykorzystana została analiza prawno-doktrynalna, polegająca na szczegółowym przeglądzie przepisów Konstytucji, co pozwoliło określić obowiązki państwa i jego organów w zakresie ochrony bezpieczeństwa. Uzupełniając, autorka przeprowadziła przegląd literatury, uwzględniając stanowiska różnych badaczy oraz dorobek naukowy związany z pojęciem bezpieczeństwa państwa, zrównoważonym rozwojem i ich uwarunkowaniami w kontekście polityki, prawa i socjologii. Przegląd ten obejmuje zarówno klasyczne, jak i współczesne koncepcje, które są obecne w dyskursie prawnym i politologicznym. Dodatkowo, zastosowano analizę porównawczą w celu uwzględnienia przykładów zagrożeń oraz regulacji bezpieczeństwa w innych krajach, co pozwala na ukazanie różnic i podobieństw w podejściu do kwestii bezpieczeństwa konstytucyjnego. Metoda historyczno-kontekstualna odgrywa istotną rolę, pozwalając na zbadanie, w jaki sposób doświadczenia historyczne Polski, takie jak dążenie do suwerenności i zachowanie niepodległości, wpływają na współczesne podejście do bezpieczeństwa w ramach Konstytucji RP. Autorka przyjmuje także podejście systemowe, analizując powiązania pomiędzy różnymi wymiarami bezpieczeństwa – wewnętrznym, zewnętrznym, ekologicznym i społecznym – co umożliwi zobrazowanie, jak poszczególne elementy składają się na całościowy system ochrony państwa.

Taka wieloaspektowa metodologia pozwala na holistyczne ujęcie problematyki bezpieczeństwa, uwzględniając zarówno teoretyczne podstawy, jak i praktyczne implikacje dla polityki państwa.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo państwa, państwo, zrównoważony rozwój, konstytucja.

Wprowadzenie

Celem niniejszego artykułu jest analiza bezpieczeństwa państwa w obszarze Konstytucji RP z 1997 roku oraz skutków społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem aspektów prawnych. Taka wiedza może okazać się przydatna nie tylko w świetle obecnej transpozycji wymiaru bezpieczeństwa, lecz stanowić będzie doskonałą podstawę do analizy współczesnego stanu zagrożenia¹. Szczególnie dotyczy to zagadnień bezpieczeństwa państwa, zawartych w: 5, 26 i 3 artykułach ustawy zasadniczej. Bezpieczeństwo jest wartością samą w sobie, którą należy chronić². Bezpieczeństwo to także stan, w którym brak jest zagrożeń³ dla istnienia państwa oraz jego demokratycznego ustroju⁴. Należy to rozumieć, jako stan do zagwarantowania przez ludzkość bezpieczeństwa⁵, pojmowanego jako podstawowa i indywidualna potrzeba człowieka, zbiorowości społecznych, a także wszystkich bytów przyrody⁶. Współcześnie obserwowane są zjawiska integracji ekonomicznej i politycznej oraz tworzenie nowego ładu społecznego opartego na społeczeństwie wielokulturowym. Bezpieczeństwo państwa współcześnie to coraz częściej harmonijny rozwój społeczny, oparty na zdrowych podstawach ekonomicznych, to zdolność obywateli do uczestniczenia w globalnej wymianie handlowej, kulturalnej, idei, pomysłów i działań⁷. Państwo bezpieczne to

¹ J. Ciechanowicz-McLean, M. Nyka, *Partycypacja społeczna w ochronie środowiska jako instrument społecznej gospodarki rynkowej*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2017, t. 1, s. 230.

² P. Lisowski, *Pojęcie bezpieczeństwa w obowiązującym systemie prawa – kilka refleksji na temat normatywizacji problematyki bezpieczeństwa*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2016, nr 106, s. 43.

³ L. Garlicki, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 3, L. Garlicki [red.], Warszawa 2003, s. 23 oraz R. Zięba, *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Warszawa 2007, s. 27.

⁴ W. Wołpiuk, *Siły zbrojne w regulacjach Konstytucji RP*, Warszawa 1998, s. 47; W. Wołpiuk, *Bezpieczeństwo państwa a prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego*, [w:] *Bezpieczeństwo państwa a ochrona praw i wolności jednostki we współczesnym świecie*, J. Jaskiernia [red.], Kielce 2012, s. 88.

⁵ M. Merczyńska, *Bezpieczeństwo narodowe państwa polskiego. Uwarunkowania i zagrożenia*, „Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie” 2011, t. 4, s. 59 i n.

⁶ M. Lisiecki, B. Kwiatkowska-Basała, *Pojęcie bezpieczeństwa oraz prognostyczny model jego zapewnienia*, [w:] *Zarządzanie bezpieczeństwem publicznym*, Warszawa 2011, s. 53.

⁷ S.A. Rzepka, *Bezpieczeństwo międzynarodowe w dobie globalizacji*, [w:] *Bezpieczeństwo XXI wieku: szanse – zagrożenia – perspektywy. Aspekty prawne*, T. Sadowski [red.], Poznań 2018, s. 156.

organizm wolny od zagrożeń zewnętrznych w postaci konfliktu zbrojnego, a także wewnętrznych⁸. Do zbioru wartości bezpieczeństwa należą takie cele które realizują politykę bezpieczeństwa jak: ochrona suwerenności i niezawisłości Rzeczypospolitej; utrzymanie nienaruszalności granic i integralności terytorialnej kraju; zapewnienie bezpieczeństwa obywateli Polski, w tym praw człowieka i podstawowych wolności oraz demokratycznego porządku⁹.

Ponadto, stworzenie niezakłóconych warunków do cywilizacyjnego i gospodarczego rozwoju kraju oraz wzrostu dobrobytu obywateli, ochrony dziedzictwa narodowego i tożsamości narodowej; realizacja zobowiązań sojuszników, a także obrona i promowanie interesów państwa polskiego¹⁰. Uwarunkowania bezpieczeństwa państwa mają głęboki kontekst narodowy, dlatego też często używamy pojęcia „bezpieczeństwo narodowe”¹¹. Jak wiadomo Konstytucja pojęcie bezpieczeństwa wymienia wielokrotnie: w art. 5 mówi o bezpieczeństwie obywateli¹², w art. 26 ust. 1 o zapewnieniu bezpieczeństwa¹³, w art. 31 ust. 3 o bezpieczeństwie lub porządku publicznym, w art. 45 ust. 2 o bezpieczeństwie państwa i porządku publicznym, w art. 53 ust. 5 o ochronie bezpieczeństwa państwa, art. 61 ust. 3 o bezpieczeństwie lub ważnym interesie gospodarczego państwa, w art. 74 ust. 1 o bezpieczeństwie ekologicznym¹⁴, art. 135 o Radzie Bezpieczeństwa Narodowego, w art. 146 ust. 4 pkt 7 i 8 o zapewnieniu bezpieczeństwa wewnętrznego państwa i o bezpieczeństwie zewnętrznym, aż w art. 230 ust. 1 o bezpieczeństwie obywateli. We wstępie do Konstytucji nawiązano także do bezpieczeństwa, gdzie

⁸ M. Karpiuk, M. Sawicka, P. Sitek, *Prawo bezpieczeństwa finansowego, wybrana problematyka*, Olsztyn 2016, s. 17.

⁹ M. Karpiuk, rec.: W. Lis, *Bezpieczeństwo wewnętrzne i porządek publiczny jako sfera działania administracji publicznej*, „Studia Prawnicze i Administracyjne” 2016, nr 3, s. 55.

¹⁰ M. Jurgilewicz, *Rzecz o bezpieczeństwie prawnym*, [w:] *W kręgu nauki o bezpieczeństwie*, M. Jurgilewicz, S. Sulkowski [red.], Warszawa 2018, s. 24.

¹¹ A. Haładyj, *Konstytucyjne prawo do korzystania z wartości środowiska*, „Prawo i Środowisko” 2002, nr 2, s. 37.

¹² A. Krzywoń, *Konstytucja RP a środowisko*, „Państwo i Prawo” 2012, z. 8, s. 6.

¹³ K. Kozłowski, *Obywatelski obowiązek „obrony Ojczyzny” w świetle postanowień Konstytucji RP z 1997 r.*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2020, nr 7-8, s. 199.

¹⁴ M. Szymańska, *Zasada zrównoważonego rozwoju rolnictwa w świetle uregulowań gąłęzi prawa i polityki rolnej*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2016, nr 1, s. 126 oraz E. Zębek, *Bezpieczeństwo ekologiczne jako podstawowa potrzeba społeczeństwa wobec współczesnych zagrożeń środowiska*, [w:] *Potrzeby jako współczesny determinant treści praw człowieka*, E. Ura, B. Sitek, T. Graca [red.], Warszawa 2017, s. 244.

„troska o byt i przyszłość naszej Ojczyzny” są celem nadrzędnym, determinującym sposób rozumienia wszystkich postanowień konstytucyjnych. Bezpieczeństwo jest więc zjawiskiem wieloaspektowym i uwzględnia różne wymiary globalny, regionalny, krajowy oraz lokalny¹⁵.

Pojęcie bezpieczeństwa

Pojęcie bezpieczeństwa państwowego wiąże się zarówno ze szczeblem rządowym jak i samorządowym oraz międzynarodowym. Oczywiście pojawia się pytanie, skąd i od kogo może pochodzić zagrożenie. Analizując samo pojęcie bezpieczeństwa na gruncie Konstytucji możemy zwrócić uwagę, iż pojęcie to było uznane za największe dobro człowieka. O bezpieczeństwie można mówić, że jest to podstawowy i niezbędny warunek wszelkiego poprawnego i dobrze pojętego rozwoju, a także samorealizacji jednostki w zbiorowości społecznej. Postrzegać je można przez pryzmat jednostki, grupy społecznej, narodu całego kraju. Kwestią diskutowaną jest potrzeba analizy treści art. 5 Konstytucji państwa w postaci zapewnienia obywatelom bezpieczeństwa¹⁶. Wskazywano bowiem, że cel ten zawiera się w ramach innego celu, ogólniej sformułowanego, a mianowicie gwarantowanego przez państwo praw i wolności, stąd jego odrębne ujmowanie w treści przepisu Konstytucji. Ostatecznie jednak art. 5 zapewnia wolność i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli¹⁷. Pierwszym warunkiem płynącym ze wspomnianego artykułu jest podejmowanie działań chroniących niepodległość państwową¹⁸, czego wyakcentowanie tak mocno współgra z historią Polski¹⁹. Państwa, w których niepodległość nie była historycznie zagrożona, na ogół nie zamieszczają w swych konstytucjach wymogu jej strzeżenia. Wymóg ten znajduje swoje konstytucyjne określenie w postaci Sił Zbrojnych (art. 26

¹⁵ J. Jaskiernia, *Wymiar bezpieczeństwa demokratycznego: europejski, krajowy i lokalny*, [w:] *Bezpieczeństwo RP w wymiarze narodowym i międzynarodowym. Europejskie, krajowe i lokalne aspekty bezpieczeństwa*, B. Grenda, A. Mróz-Jagiello, A. Zagórska [red.], Warszawa 2018, s. 19.

¹⁶ Postanowienie TK z dnia 24 października 2001 r., OTK ZU 2001, Nr 7, poz. 225.

¹⁷ M. Serowaniec, W. Włoch, *Kategoria bezpieczeństwa w ujęciu prawnofilozoficznym*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2016, nr 1, s. 162.

¹⁸ Z. Bukowski, *Konstytucyjne podstawy obowiązków państwa w zakresie ochrony środowiska*, „Prawo i Środowisko” 2002, nr 4, s. 4.

¹⁹ P. Sarnecki, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, Komentarz*, t. 1, L. Garlicki, M. Zubik [red.], Warszawa 2016, s. 231.

Konstytucji), funkcji prezydenta (art. 126 Konstytucji), w brzmieniu rotę składanej przez niego przysięgi (art. 130 Konstytucji), a także w rocie ślubowania parlamentarzystów (art. 104 Konstytucji).

Pojęcie bezpieczeństwa obywateli tradycyjnie pojmowano jako działalność władz publicznych przeciwdziałająca zagrożeniom porządku publicznego, życia, zdrowia i mienia obywateli oraz powstrzymującą wszelkie działania godzące w te dobra zarówno pochodzące z zewnątrz, spoza granic Rzeczypospolitej Polskiej, jak i z wewnątrz kraju. Współcześnie rozumieć je należy szerzej, włączając w to sferę bezpieczeństwa państwa. W ostatnim aspekcie należy podkreślić, że ostatni czas pokazał jak ważne jest bezpieczeństwo państwa w obszarze energetycznym i odpowiednich stosunkach ekonomicznych poddanych regulacji prawnej. Pojęcie bezpieczeństwa obywateli można traktować jako nawiązanie do sformułowań użytych w prawie międzypaństwowym i dotyczącym gwarancji bezpieczeństwa osobistego (art. 3 Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka z 1948 r., i art. 5 ust. 1 Europejskiej Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności z 14.11.1950 r., Dz. U. z 1993 r., Nr 61, poz. 284 ze zm.)²⁰.

O bezpieczeństwie możemy mówić, iż jest to taki stan, który daje poczucie pewności i gwarantuje ochronę przed niebezpieczeństwem. Mówiąc o bezpieczeństwie państwowym warto zastanowić się, czy jest to tylko bezpieczeństwo wewnętrzne czy też i zewnętrzne. Dokonując systematyki możemy stwierdzić, iż mamy do czynienia z konstytucyjnym podziałem na bezpieczeństwo wewnętrzne oraz zewnętrzne. Obowiązek ochrony bezpieczeństwa państwa spoczywa na wszystkich organach państwowych. Innymi słowy bezpieczeństwo państwa to całość porządku i urządzeń w państwie. Niewątpliwie te dwa pojęcia wiążą się z pojęciem globalizacji, dla której to bezpieczeństwo wewnętrzne i zewnętrzne są pojęciami ściśle ze sobą powiązanymi. Z punktu widzenia bezpieczeństwa prowadzi ono do rozprzestrzeniania zjawisk zarówno korzystnych, jak i tych niekorzystnych. Z pewnością bezpieczeństwo państwa to eliminowanie zagrożeń – sporów, konfliktów i kryzysów. Chodzi tutaj zarówno o konflikty w ich najbardziej dramatycznym wymiarze, jakim są konflikty zbrojne, jak i te powstałe w wymiarze po zbrojnym.

²⁰ B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009, s. 53.

Bezpieczeństwo w ujęciu instytucjonalnym

Rozpatrując bezpieczeństwo państwa w ujęciu instytucjonalnym, mając na myśli stosowanie lub zaniechanie stosowania powszechnie obowiązującego prawa w praktyce przede wszystkim przez organy i podmioty władzy publicznej, wydaje się ono być dla jednostki najważniejsze²¹. W tym bowiem aspekcie można też mówić o pewności prawa, ponieważ gdy prawo jest realizowane w sposób społecznie pożądany, jest czytelne oraz zrozumiałe dla adresatów, wówczas służy społeczeństwu, nie pozostając jako martwy zapis. Państwo, zatem działając przez upoważnione organy, ma pełnić rolę podmiotu czynnego bezpieczeństwa prawnego, czyli gwarantować bezpieczeństwo każdej jednostce znajdującej się pod jego jurysdykcją. Człowiek zaś jest podmiotem biernym bezpieczeństwa prawnego. Tym samym, wskazując na bezpieczeństwo jako prawo człowieka, można dostrzec relację jednostki wobec państwa, w której akcentuje się jej roszczenie do bezpieczeństwa prawnego.

Dla osiągnięcia omawianego celu w Konstytucji bezpieczeństwo jest wskazane w wielu wymiarach jako bezpieczeństwo państwa, które realizuje się np. poprzez bezpieczeństwo obywateli, bezpieczeństwo ekologiczne, bezpieczeństwo wewnętrzne i zewnętrzne²². Wynika stąd, że Konstytucja zajmuje centralne miejsce w pojmowaniu bezpieczeństwa państwa, które należy analizować zarówno do sytuacji zewnętrznej jak i wewnętrznej.

Bezpieczeństwo państwa

Bezpieczeństwo państwa należy traktować w kategoriach tych wartości, których realizacja pozwala na urzeczywistnienie podstawowych zasad i celów państwa silnie zaakceptowanych przez Konstytucję, do których należy zagwarantowanie niepodległości państwa oraz nienaruszalności jego granic oraz zapewnienie sprawnego funkcjonowania organów i wszelkich instytucji publicznych, a także zagwarantowanie wolności i praw jednostki²³. Anali-

²¹ R. Mienturka, *Sektory bezpieczeństwa-funkcje ogółu bezpieczeństwa czy cel sam w sobie?* [w:] *Oblicza bezpieczeństwa we współczesnym świecie*, K. Amrozy, N. Gburzyński [red.], Toruń 2018, s. 80.

²² D. Pyć, *Ochrona ciągłości ekologicznej jako funkcja konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju na przykładzie korytarzy ekologicznych*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2014, t. 1, s. 123.

²³ W. Wołpiuk, *Bezpieczeństwo...*, s. 88.

zując bezpieczeństwo państwa należy rozpatrywać w kategoriach wartości konstytucyjnych, których ochrona może następować kosztem innych i uzasadniać ich ograniczanie lub zawieszenie, co odnosi się głównie do konstytucyjnych wolności i praw. Oczywiście nie sposób nie wspomnieć tu o stanach nadzwyczajnych, których wprowadzenie nieuchronnie wiąże się z ograniczeniami wykorzystania konstytucyjnych praw i wolności oraz przestrzeganie bezpieczeństwa państwa²⁴.

Obowiązujące instrumentarium prawne służące zapewnieniu bezpieczeństwa państwa jako przedmiot badań powinno zostać poddane analizie pod kątem efektywności przeciwdziałania badaniom zagrożeniom, ze szczególnym uwzględnieniem oceny funkcjonowania organów władzy publicznej.

Bezpieczeństwo państwa oznacza zdolność państwa i jego społeczeństwa do zapewniania warunków jego istnienia i rozwoju, integralności terytorialnej, należności politycznej, stabilności wewnętrznej oraz jakości życia²⁵. Mówiąc o zintegrowanym systemie bezpieczeństwa państwa, mowa jest o gwarancji szybkiego i sprawnego działania w każdych warunkach oraz w reakcji na wszelkiego typu zagrożenia i kryzysy²⁶. Kierowanie bezpieczeństwem państwa należy do najważniejszych działań państwa, mających na celu zapewnienie jego bytu i rozwoju w zmiennych uwarunkowaniach.

Problemy kompetencyjne i związane z tym utrudnienia w zakresie kierowania bezpieczeństwem mogą wynikać z poniższych uwarunkowań: 1) współzależności konstytucyjnych prerogatyw prezydenta i Rady Ministrów w dziedzinie bezpieczeństwa państwa; 2) nie wprowadzania systemowo problematyki bezpieczeństwa państwa w kompetencje Marszałków Sejmu i Senatu.

Należy zwrócić uwagę, że administracja publiczna także realizuje zadania zapewniające sprawne i bezpieczne funkcjonowanie państwa w warunkach zagrożenia bezpieczeństwa państwa i w czasie wojny, tworzenie warunków ochrony obywateli, zasilanie zasobami ludzkimi i materiałowymi Sił Zbrojnych

²⁴ M. Karpiuk, *Kształtowanie się instytucji stanów nadzwyczajnych w Polsce*, Warszawa 2013, s. 99.

²⁵ Por. J. Stańczak, *Usytuowania bezpieczeństwa pośród celów uczestników stosunków międzynarodowych*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2013, nr 7, s. 108.

²⁶ W kontekście powyższego zasadne jest postrzeganie konstytucyjnych kategorii bezpieczeństwa łącznie jako jednego zintegrowanego systemu, nie zaś w oderwaniu od siebie. J.R. Zacharski, *Strategia bezpieczeństwa narodowego: podejście zintegrowane*, [w:] *Strategia bezpieczeństwa narodowego Polski*, J. Gryz [red.], Warszawa 2013, s. 62.

RP oraz jednostek odpowiedzialnych za bezpieczeństwo wewnętrzne państwa. Tu powstaje pytanie na ile Konstytucja w swoim kształcie odpowiada na zjawiska, które cechując się dynamiką i złożonością zmian oraz występowaniem zagrożeń asymetrycznych, z których najgroźniejsze to terroryzm. Wyrażony w Konstytucji wzorzec zawiera bezpieczeństwo państwa jako wzorzec aktu działań prawodawcy i jego interpretacji. Konstytucja więc jest swego rodzaju drogowskazem dla organów administracji publicznej, wskazującym, w jaki sposób mają one urzeczywistniać w swojej działalności poszanowanie Konstytucji, w tym także i te, które odnoszą się do bezpieczeństwa państwa.

Z przeprowadzonej analizy wynika, że Konstytucja rozróżnia wyłącznie zagrożenie „zwykłe” i zagrożenie „szczególne dla państwa i obywateli”.

Podsumowując powyższe rozważania, przyjąć można, że jeśli chodzi o bezpieczeństwo państwa, termin ten oznacza nie tylko stan, w którym brak jest zagrożenia dla bytu państwa jako całości, jego integralności i niepodzielności, ale także dla jego demokratycznych wartości. Bezpieczeństwo państwa stanowi niekiedy przesłankę dając podstawę do ingerencji w sferę wolności lub praw człowieka. Zabezpieczenie bezpieczeństwa jest więc celem, który wynika z konieczności zaspokajania najżywotniejszych potrzeb jego istnienia i trwania całości państwa.

Do zagrożeń o innym charakterze należą zagrożenia polityczne, gospodarcze, społeczne, kulturowe i ekologiczne²⁷. Przedstawione powyżej zagadnienia są analizowane zarówno przez naukowców badających zjawisko opisujące bezpieczeństwo państwa, jak również przez praktyków. O bezpieczeństwie państwa można powiedzieć, iż jest to stan równowagi między zagrożeniem wywołanym możliwością zaistnienia konfliktu a potencjałem obronnym²⁸.

Należy podkreślić, iż zakres zagrożeń związanych z bezpieczeństwem państwa w związku z rozwojem cywilizacji się rozszerza²⁹. Współcześnie obejmują one w coraz większym stopniu również zdolności ochrony i ratownictwa ludności, substancji materialnej i środowiska przed zagrożeniami niemilitar-

²⁷ J. Ciechanowicz-McLean, *Konstytucyjna zasada wolności gospodarczej a ochrona środowiska*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2014, t. 1, s. 99.

²⁸ R. Lelito, *Podstawy cyberobronności państwa*, [w:] *Wojskowe systemy łączności w systemie bezpieczeństwa państwa – wielorakie aspekty bezpieczeństwa cyberprzestrzeni SZ RP*, Warszawa 2018, s. 96.

²⁹ E. Zębek, *Konstytucyjne prawa i obowiązki obywatela wobec środowiska w warunkach zrównoważonego rozwoju*, „Ius Novum” 2024, nr 1, s. 125.

nymi, gdyż zagrożenia takie jak katastrofy i awarie techniczne, klęski żywiołowe i skażenia środowiska niejednokrotnie równe są skutkom wojny³⁰.

Obecnie mówiąc o bezpieczeństwie zwraca się także uwagę na dostęp do informacji jako zdolności do jej przetwarzania, zabezpieczania, przekazywania i przechowywania staje się również kluczowa dla bezpieczeństwa państwa. Bezpieczeństwo staje się nowoczesne. Analizując zagrożenie bezpieczeństwa państwa to możemy zastosować kryterium przedmiotowe, kryterium zagrożenia, kryterium zagrożenia środowiska, zasięgu skali i skutków lub miejsc zagrożenia, jak również kryterium charakteru stosunków społecznych zagrożeń³¹. Według kryterium przedmiotowego o zagrożeniach możemy mówić, iż będzie ono cywilizacyjne, ekologiczne, militarne, społeczne oraz polityczne. Zagrożenie polityczne jest także niebezpieczne dla państwa. Wywołanie chaosu politycznego, powoduje destabilizację polityczną, przewroty polityczne, dezintegrację i rozpad utrwalanego ładu politycznego, interwencje militarne³².

Bezpieczeństwo państwa obecne jest we wszystkich dziedzinach działalności państwa, tak więc jego struktura jest tożsama ze strukturą aktywności podmiotu. W ramach bezpieczeństwa państwa, obok tradycyjnego bezpieczeństwa militarnego, możemy wyróżnić bezpieczeństwo państwa, ekonomiczne, ekologiczne, informacyjne, instytucjonalne, demograficzne, kulturowe i społeczne³³.

Bezpieczeństwo państwa stanowi rezultat uczestnictwa państwa w systemie prawnym, bowiem właśnie z otoczenia prawnego wychodzą impulsy dla realizacji bezpieczeństwa państwa, jak i mogą być tworzone warunki, które stanowią gwarancję bezpieczeństwa³⁴. Funkcjonowanie państwa w tak ujętej rzeczywistości pozostaje istotą bezpieczeństwa państwa.

Bezpieczeństwo państwa obejmuje również szerszą treść aniżeli bezpieczeństwo narodowe, ponieważ określa zarówno zewnętrzne aspekty bezpieczeństwa państwa, jak i przetrwanie i funkcjonowanie systemu prawnego.

³⁰ B. Wiśniewski, *Bezpieczeństwo wewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2004, s. 19.

³¹ Por. S. Grabowska, *Bezpieczeństwo państwa*, [w:] *Kategoria bezpieczeństwa w regulacjach konstytucyjnych i praktyce ustrojowej państwa Grupy Wyszehradzkiej*, Toruń 2016, s. 103.

³² M. Leszczyński, *Spółczeństwo „zatomizowane” jako skutek rozpadu tradycyjnych wspólnot. Implikacji dla współczesnego bezpieczeństwa*, [w:] *Prawne, instytucjonalne i społeczne uwarunkowania bezpieczeństwa*, S. Bębas, A. Gołębiowski [red.], Radom 2014, s. 17.

³³ R. Zięba, *Teoria bezpieczeństwa państwa w ujęciu neorealistycznym*, [w:] *Teoretyczne i praktyczne aspekty bezpieczeństwa państwa*, A. Gasztold, M. Brzeziński [red.], Warszawa 2018, s. 22.

³⁴ M. Karpiuk, N. Szczęch, *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe*, Olsztyn 2017, s. 15.

Celem istnienia tego systemu jest zapewnianie bezpieczeństwa i pokoju w skali regionalnej i państwowej. W tradycyjnym ujęciu, bezpieczeństwo państwa odnosi się do relacji państwa a wynikającymi z jego samodzielnie albo też reprezentowanego w ramach państwa systemu i instytucji państwowych. Sferą zainteresowań tych relacji najczęściej pozostawały zagrożenia militarne.

Tym samym uwarunkowania bezpieczeństwa państwa mają głęboki kontekst narodowy, dlatego też często używa się określenia bezpieczeństwo narodowe. Chodzi o wspólnotę narodową przypisaną do określonego terytorium, które stanowi wartość dla życia jej członków, pod warunkiem reprezentowania przez nich postaw patriotycznych, propaństwowych. Wspólnota ludzi zjednoczona na terytorium i którą cechują określone postawy patriotyczne, reprezentuje interes narodowy, określany jako zespół ogólnych i stałych celów, na rzecz których naród działa. Cele te obejmują potrzebę zjednoczenia się dla zabezpieczenia przed agresją, do podnoszenia standardu życia i dla utrzymania narodowej stabilności.

Bezpieczeństwo narodowe w znaczeniu centralnej kategorii społecznej stanowi dla jednostek, społeczności lokalnych oraz państwa pierwotną, egzystencjalną, naczelną potrzebę i wartość, a zarazem priorytetowy cel działania we wszystkich dziedzinach oraz na wszystkich szczeblach organizacji państwowej i społecznej. W znaczeniu funkcjonalnym bezpieczeństwo państwa jest naczelną misją narodową całego społeczeństwa i jego organizacji państwowej, polegającej na realizacji dwóch funkcji. Pierwsza to ochrona oraz obrona wartości i interesów narodowych przed istniejącymi i potencjalnymi zagrożeniami, zapewniające warunki konieczne do realizacji drugiej funkcji, tworzenia wewnętrznych i zewnętrznych warunków konieczne do realizacji drugiej funkcji: tworzenia wewnętrznych i zewnętrznych warunków do swobodnego rozwoju i sprostanienia wyzwaniom, jakie niesie dla narodu zmienność, nieprzewidywalność i postęp cywilizacyjny.

Dla wypełnienia bezpieczeństwa państwa niezbędne jest zbudowanie odpowiednich instytucji i struktur, które tworzą system bezpieczeństwa państwowego. W ujęciu systemowym lub strukturalnym bezpieczeństwo państwa to całokształt przygotowania i organizacji państwa do ciągłego tworzenia bezpieczeństwa, obejmującego następujące elementy: podstawy prawne, polityki system cywilny i wojskowy, organizację ochrony i obrony narodowej, infrastrukturę, edukację oraz sojusz i współpracy. Wszystkie te elementy muszą współpracować w ramach bezpieczeństwa państwa.

Poczucie bezpieczeństwa narodowego jest stanem świadomości, który koresponduje z realnym stanem bezpieczeństwa, ale nie jest jego prostą pochodną. W kształtowaniu poczucia bezpieczeństwa znaczącą rolę odgrywają zarówno wewnętrzne zasoby, jak również zasoby zewnętrzne państwa, do których należą między innymi, rozwiązania systemowe, postawy społeczne, rozwiązania prawne – ogólnie kapitał państwa.

Bezpieczeństwo państwa powinno być rozumiane w głównej mierze jako silne państwo, które dąży do suwerenności ekonomicznej i militarnej, integralności terytorialnej. Równie istotne jest dążenie do ciągłego zrównoważonego rozwoju poprzez rozwój ograniczany lub ekspansję zagraniczną³⁵. Państwo ma za zadanie głównie dążyć do osiągnięcia jak najwyższych wartości ogólnocywilizacyjnych, które przyczyniają się do rozwoju całego państwa oraz poprawy bytu lub obywateli.

Badając zjawisko bezpieczeństwa państwa w odniesieniu do Polski, można często przeczytać lub usłyszeć w mass mediach o istnieniu państwa, jego przetrwaniu i poczuciu pewności państwa w międzynarodowym środowisku. Z drugiej strony można dostrzec rozmaite komentarze na temat bezpieczeństwa państwowego w sensie ogólnospołecznym, przy czym w tym przypadku podkreśla się głównie zapewnienie odpowiedniego poziomu oraz jakości życia obywateli, jak również znaczenie pewności i stabilności. Innymi słowy bezpieczeństwo państwa jest pojęciem, które ujmuje główne i egzystencjalne potrzeby państwa, cel funkcjonowania danego kraju, utrzymanie stanu zapewniającego dbałość o fundamentalne wartości państwa oraz jego obywateli, poczucie prawności państwa na arenie międzynarodowej, dążenia do stanu równowagi pomiędzy mogącymi wystąpić zagrożeniem a posiadaniem potencjału obronny, umiejętność obywateli do chronienia wartości przed potencjalnym niebezpieczeństwem³⁶. Definiowanie bezpieczeństwa państwowego powinno opierać się na wydarzeniach historycznych, warunkach gospodarczych, geopolitycznych oraz demograficznych. Nie można zapominać o warunkach cywilizacyjnych i kryteriach polityczno-militarnych, które są istotne z tego punktu widzenia.

³⁵ B. Rakoczy, *Elastyczność zasady zrównoważonego rozwoju w kontekście adaptacji do zmian klimatu*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2021, t. 3, s. 22.

³⁶ M. Stoczkiewicz, *Zasada zrównoważonego rozwoju jako zasada prawa*, „Prawo i Środowisko” 2001, nr 1, s. 122.

Zarysowane po krótkce problemy związane z normatywnym ujęciem bezpieczeństwa państwowego mają w dużej mierze związek z problemem jednoznacznego rozumienia tych terminów przez prawodawcę i doktrynę. Na fakt ten nakłada się dodatkowe nieuwzględnienie przez prawodawcę ustaleń doktryny w obszarze bezpieczeństwa państwowego. Trzeba przyznać, że ów postulat jest trudny do realizacji z uwagi na doktrynalne spory wokół możliwych ujęć komentowanego terminu. Z jednej strony wskazuje się na nieograniczoność kategorii bezpieczeństwa, gdyż jest ich tyle, ile jest zagrożeń. Należy sądzić, że badania naukowe nie mogą ograniczać się do przyjęcia tak prostego założenia. Na doktrynie prawa – korzystającej w tym celu z ustaleń innych dziedzin nauki – spoczywa bowiem obowiązek ustalenia istoty bezpieczeństwa, by nadać mu określony sens normatywny i zgłaszać odpowiednie postulaty wobec prawodawcy.

Podsumowanie

Bezpieczeństwo państwa należy traktować jako jedną z elementarnych potrzeb ludzkich. Najczęściej definiowane jest poprzez odwołania się do etymologii łacińskiej słowa „securitas – sine cura”, co oznaczało „bez pieczy”, stan wolny od trosk i niepokojów. W takim rozumieniu bezpieczeństwa jest to brak zagrożeń, podejmowanie działań prewencyjnych, mających na celu niwelowanie wszelkich potencjalnych niebezpieczeństw. W tym kontekście od pojęcia bezpieczeństwa należy odróżnić pojęcie obrony. Ma ona bardziej militarny charakter i oznacza przeciwdziałanie napaści bądź rodzaj działań bojowych o charakterze wymuszonym lub wcześniej planowanych, prowadzonych w celu zatrzymania lub odparcia natarcia nieprzyjaciela i stworzenia warunków zapewniających przejście wojsk własnych do działań zastępczych. W szerszym znaczeniu obrona obejmuje także działania sił zbrojnych państwa podejmowane poza jego granicami dla ochrony wspólnych wartości tj. prawa człowieka i przestrzeganie prawa międzypaństwowego. Obrona powiązana jest z odpieraniem zagrożeń wojskowych i identyfikowanych z agresją zbrojną. Ten element rozróżnia pojęcia obrona i bezpieczeństwo. Bezpieczeństwo jest więc pojęciem szerszym, ponieważ w przeciwieństwie do obrony, swoim zakresem pojęciowym obejmuje także miękkie aspekty jak środki budowy zaufania czy pomoc wojskową.

W świetle powyższego nie ulega wątpliwości, że koncepcja bezpieczeństwa państwowego nie utraciła na swej aktualności. Rozwój ostatnich wy-

darzeń prowadzi do tezy, że brak stabilnej sytuacji ustrojowej i utrzymanie się konfliktów o charakterze narodowościowym, etnicznym i religijnym w wielu regionach Europy stanowi zagrożenie dla bezpieczeństwa mierzonego w skali całego globu. Niewątpliwie mogą one oddziaływać na pojawienie się zagrożeń bezpieczeństwa narodowego, gdyby w sposób trwały zakłóciły procesy konsolidacji politycznej i budowania spokoju społeczno-politycznego.

Bezpieczeństwo państwa jest determinowane przez model polityczno-gospodarczy państwa. Model systemów polityczno-gospodarczych identyfikuje się poprzez kryterium tego, kto sprawuje władzę, jak władza jest sprawowana oraz czyje interesy reprezentuje władza³⁷. Państwo może realizować te same cele, stosując różne metody i techniki. Forma sprawowania władzy nie determinuje tego, czyjemu bezpieczeństwu służy państwo.

Jak już stwierdzono, naczelnym zadaniem państwa jest zapewnienie jego bezpieczeństwa jako całości oraz podmiotów działania w jego ramach, czyli zapewnienie możliwości realizacji celów i pełnienie funkcji przez system o celowym działaniu: osoby fizyczne, osoby prawne i inne jednostki organizacyjne. Pojęcie bezpieczeństwa obejmuje ochronę przed zakłóceniami zewnętrznymi oraz tworzenie warunków sprzyjających realizacji celów, w wypełnianiu funkcji i rozwoju. Zapewnienie bezpieczeństwa jest niezbywalnym i podstawowym zadaniem państwa. Chodzi o zapewnienie przez aparat państwa, który jest utrzymywany przez społeczeństwo, bezpieczeństwo we wszystkich aspektach życia społecznego i ekonomicznego, czyli o bezpieczeństwo państwa.

Każde państwo ma stosownie złożony system społeczno-gospodarczy o celowym działaniu w przedmiocie bezpieczeństwa. Pytanie o cel funkcjonowania państwa, to pytanie zasadnicze dla wszelkich badań nad bezpieczeństwem państwa tj. społecznych, gospodarczych i ekonomicznych oraz praktyki. Odpowiedź na to pytanie jest tożsama z odpowiedzią na pytania o to, czyje bezpieczeństwo państwa jest priorytetem państwa, czyje interesy rzeczywiście reprezentuje państwo jako forma organizacji życia społecznego i ekonomicznego na określonym terytorium (lub względnie podmiotów społecznych i gospodarczych uznanych za należące do danego państwa). W udzielaniu odpowiedzi pomaga zrozumienie pojęcia bezpieczeństwo państwa to na pewno jest to kryterium priorytetowe każdego z państw.

³⁷ J. Oleński, *Spoleczne bezpieczeństwo informacyjne podstawą demokratycznego państwa*, „Roczniki Kolegium Analiz Ekonomicznych SGH” 2015, nr 36, s. 20.

Bibliografia

- Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2009.
- Bukowski Z., *Konstytucyjne podstawy obowiązków państwa w zakresie ochrony środowiska*, „Prawo i Środowisko” 2002, nr 4.
- Ciechanowicz-McLean J., *Konstytucyjna zasada wolności gospodarczej a ochrona środowiska*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2014, t. 1.
- Ciechanowicz-McLean J., Nyka M., *Partycypacja społeczna w ochronie środowiska jako instrument społecznej gospodarki rynkowej*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2017, t. 1.
- Grabowska S., *Bezpieczeństwo państwa*, [w:] *Kategoria bezpieczeństwa w regulacjach konstytucyjnych i praktyce ustrojowej państwa Grupy Wyszehradzkiej*, Toruń 2016.
- Haładyj A., *Konstytucyjne prawo do korzystania z wartości środowiska*, „Prawo i Środowisko” 2002, nr 2.
- Jaskiernia J., *Wymiar bezpieczeństwa demokratycznego: europejski, krajowy i lokalny*, [w:] *Bezpieczeństwo RP w wymiarze narodowym i międzynarodowym. Europejskie, krajowe i lokalne aspekty bezpieczeństwa*, B. Grenda, A. Mróz-Jagiello, A. Zagórska [red.], Warszawa 2018.
- Jurgilewicz M., *Rzecz o bezpieczeństwie prawnym*, [w:] *W kręgu nauki o bezpieczeństwie*, M. Jurgilewicz, S. Sulkowski [red.], Warszawa 2018.
- Karpiuk M., *Kształtowanie się instytucji stanów nadzwyczajnych w Polsce*, Warszawa 2013.
- Karpiuk M., Sawicka M., Sitek P., *Prawo bezpieczeństwa finansowego, wybrana problematyka*, Olsztyn 2016.
- Karpiuk M., Szczęch N., *Bezpieczeństwo narodowe i międzynarodowe*, Olsztyn 2017.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 1, L. Garlicki, M. Zubik [red.], Warszawa 2016.
- Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, t. 3, L. Garlicki [red.], Warszawa 2003.
- Kozłowski K., *Obywatelski obowiązek „obrony Ojczyzny” w świetle postanowień Konstytucji RP z 1997 r.*, „Przegląd Prawa Publicznego” 2020, nr 7-8.
- Krzywoń A., *Konstytucja RP a środowisko*, „Państwo i Prawo” 2012, z. 8.
- Lelito R., *Podstawy cyberobronności państwa*, [w:] *Wojskowe systemy łączności w systemie bezpieczeństwa państwa – wielorakie aspekty bezpieczeństwa cyberprzestrzeni SZ RP*, Warszawa 2018.
- Leszczyński M., *Spółeczeństwo „zatomizowane” jako skutek rozpadu tradycyjnych wspólnot. Implikacje dla współczesnego bezpieczeństwa*, [w:] *Prawne, instytucjonalne i społeczne uwarunkowania bezpieczeństwa*, S. Bębas, A. Gołębiowski [red.], Radom 2014.
- Lisiecki M., Kwiatkowska-Basałaj B., *Pojęcie bezpieczeństwa oraz prognostyczny model jego zapewnienia*, [w:] *Zarządzanie bezpieczeństwem publicznym*, Warszawa 2011.
- Lisowski P., *Pojęcie bezpieczeństwa w obowiązującym systemie prawa – kilka refleksji na temat normatywizacji problematyki bezpieczeństwa*, „Przegląd Prawa i Administracji” 2016, nr 106.

- Merczyńska M., *Bezpieczeństwo narodowe państwa polskiego. Uwarunkowania i zagrożenia*, „Prace naukowe Akademii im. Jana Długosza w Częstochowie” 2011, t. 4.
- Mienturka R., *Sektory bezpieczeństwa-funkcje ogółu bezpieczeństwa czy cel sam w sobie?* [w:] *Oblicza bezpieczeństwa we współczesnym świecie*, K. Amrozy, N. Gburzyński [red.], Toruń 2018.
- Oleński J., *Społeczne bezpieczeństwo informacyjne podstawą demokratycznego państwa*, „Roczniki Kolegium Analiz Ekonomicznych SGH” 2015, nr 36.
- Pyć D., *Ochrona ciągłości ekologicznej jako funkcja konstytucyjnej zasady zrównoważonego rozwoju na przykładzie korytarzy ekologicznych*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2014, t. 1.
- Rakoczy B., *Elastyczność zasady zrównoważonego rozwoju w kontekście adaptacji do zmian klimatu*, „Gdańskie Studia Prawnicze” 2021, t. 3.
- Rzepka S.A., *Bezpieczeństwo międzynarodowe w dobie globalizacji*, [w:] *Bezpieczeństwo XXI wieku: szanse – zagrożenia – perspektywy. Aspekty prawne*, T. Sadowski [red.], Poznań 2018.
- Serowaniec M., Włoch W., *Kategoria bezpieczeństwa w ujęciu prawnofilozoficznym*, „Studia Iuridica Toruniensia” 2016, nr 1.
- Stańczak J., *Usytuowania bezpieczeństwa pośród celów uczestników stosunków międzynarodowych*, „Rocznik Bezpieczeństwa Międzynarodowego” 2013, nr 7.
- Stoczkiewicz M., *Zasada zrównoważonego rozwoju jako zasada prawa*, „Prawo i Środowisko” 2001, nr 1.
- Szymańska M., *Zasada zrównoważonego rozwoju rolnictwa w świetle uregulowań gałęzi prawa i polityki rolnej*, „Studia Iuridica Lublinensia” 2016, nr 1.
- Wiśniewski B., *Bezpieczeństwo wewnętrzne Rzeczypospolitej Polskiej*, Warszawa 2004.
- Wołpiuk W., *Bezpieczeństwo państwa a prawo do wolności i bezpieczeństwa osobistego*, [w:] *Bezpieczeństwo państwa a ochrona praw i wolności jednostki we współczesnym świecie*, J. Jaskiernia [red.], Kielce 2012.
- Wołpiuk W., *Siły zbrojne w regulacjach Konstytucji RP*, Warszawa 1998.
- Zacharski J.R., *Strategia bezpieczeństwa narodowego: podejście zintegrowane*, [w:] *Strategia bezpieczeństwa narodowego Polski*, J. Gryz [red.], Warszawa 2013.
- Zębek E., *Bezpieczeństwo ekologiczne jako podstawowa potrzeba społeczeństwa wobec współczesnych zagrożeń środowiska*, [w:] *Potrzeby jako współczesny determinant treści praw człowieka*, E. Ura, B. Sitek, T. Graca [red.], Warszawa 2017.
- Zębek E., *Konstytucyjne prawa i obowiązki obywatela wobec środowiska w warunkach zrównoważonego rozwoju*, „Ius Novum” 2024, nr 1.
- Zięba R., *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*, Warszawa 2007.
- Zięba R., *Teoria bezpieczeństwa państwa w ujęciu neorealistycznym*, [w:] *Teoretyczne i praktyczne aspekty bezpieczeństwa państwa*, A. Gasztold, M. Brzeziński [red.], Warszawa 2018.

* * *

National security in the constitution of the Republic of Poland. Reflection on protected value

Abstract

The article carries out analysis of state security in the context of the 1997 Constitution of the Republic of Poland, using research methods adequate to the represented discipline. The legal and doctrinal analysis, consisting of a detailed review of the provisions of the Constitution, which made it possible to define the obligations of the state and its bodies in the of security protection. Complementarily, the author conducted a review of the of the literature, taking into account the positions of various researchers and scientific achievements related to the concept of state security, sustainable development and their determinants in the context of politics, law and sociology. This review covers both classical and contemporary concepts that are present in the legal and political science discourse. In addition, a comparative analysis has been applied to include examples of threats and security regulation in other countries, allowing the differences and similarities in approaches to the issue of constitutional security. The historical-contextual method plays a important role, allowing for an examination of how the historical experiences of Poland, such as the quest for sovereignty and the preservation of independence, influence the contemporary approach to security within the Polish Constitution. The author also adopts a systemic approach, analysing the links between the various dimensions of security – internal, external, environmental and social – which makes it possible to illustrate how the individual elements make up the comprehensive system of state protection.

Such multifaceted methodology allows for a holistic approach to the problem of security, taking into account both theoretical underpinnings and practical implications for state policy.

Keywords: national security, the state, sustainable development, constitution.